

Inkomen en de combinatie van arbeid en zorg

Jannes de Vries en Francis van der Mooren

Voor het combineren van arbeid en zorg kunnen ouders gebruik maken van ouderschapsverlof en kinderopvang. Of werkende ouders dat ook doen, hangt gedeeltelijk samen met de hoogte van het inkomen. Zo maken vrouwen met een hoger inkomen meer gebruik van ouderschapsverlof dan vrouwen met een laag inkomen. Huishoudens met een hoger inkomen maken meer gebruik van formele kinderopvang dan huishoudens met een laag inkomen. Bij dit verband spelen echter ook andere kenmerken, zoals arbeidsduur en opleidingsniveau, een rol. Aan de hand van multivariate analyses beschrijft dit artikel hoe deze kenmerken en het gebruik van ouderschapsverlof en formele kinderopvang met elkaar samenhangen.

1. Inleiding

Veel ouders met jonge kinderen combineren de zorg voor hun kinderen met een baan (Korvorst en Traag 2010). Dat beide ouders een baan hebben, neemt steeds meer toe. In de afgelopen tien jaar is het aandeel paren met jonge kinderen waarvan beide ouders werken toegenomen van 50 procent in 1999 tot 70 procent in 2009. Meestal werken de mannen voltijd en de vrouwen in deeltijd. Nederland is daarmee een uitzondering in Europa. Dat in een huishouden de ene partner voltijd werkt en de andere deeltijd is in andere Europese landen namelijk minder gebruikelijk dan in Nederland (Eurostat 2009).

In Nederland is er veel aandacht voor het combineren van arbeid en zorg. Zo wordt bijvoorbeeld gestimuleerd dat moeders na de geboorte van hun kind blijven werken. Maar ook dat vaders juist meer zorgtaken op zich gaan nemen (Taskforce DeeltijdPlus 2010). Twee belangrijke hulpmiddelen om arbeid en zorg te combineren zijn ouderschapsverlof en kinderopvang. Ouderschapsverlof kan worden gebruikt om naast het werk ook tijd te hebben om voor de kinderen te zorgen. Kinderopvang is juist bedoeld om naast de zorg voor kinderen ook te kunnen werken.

Aan de ene kant brengt het gebruik van ouderschapsverlof en kinderopvang kosten met zich mee. Van de werknemers die in 2009 ouderschapsverlof opnamen, kreeg slechts een klein deel (9 procent) volledig doorbetaald door hun werkgever; een groot deel werd gedeeltelijk betaald (45 procent) of helemaal niet betaald (46 procent). De toeslag die ouders die gebruik maken van betaalde kinderopvang ontvangen op basis van de Wet kinderopvang (Rijksoverheid 2010) is lager dan de totale kosten voor kinderopvang. Bijvoorbeeld omdat men een hoog inkomen heeft en de toeslag inkomensafhankelijk is. Of omdat kinderen meer uren naar de kinderopvang gaan dan het maximale aantal dat per maand vergoed wordt. Aan de andere kant kunnen ouderschapsverlof en kinderopvang echter ook een positief effect op iemands inkomen hebben. Het opnemen van (gedeeltelijk) betaald ouderschapsverlof is financieel gunstiger dan minder uren te gaan werken en kinderopvang stelt ouders in staat om betaald te werken. Van daar dat valt te verwachten dat er een positieve samenhang is tussen de hoogte van het inkomen en het gebruik van ou-

derschapsverlof en formele kinderopvang. Enerzijds zijn de kosten voor ouders met een hoog inkomen makkelijker op te brengen, terwijl anderzijds het gebruik van ouderschapsverlof en kinderopvang – door een grotere arbeidsparticipatie – een positief effect kan hebben op de hoogte van het inkomen. Ook de kinderopvangtoeslag zelf kan een positief effect hebben op de hoogte van het inkomen.

De centrale vraag in dit artikel is daarom: wat is de samenhang tussen de hoogte van het inkomen en het gebruik van ouderschapsverlof en formele kinderopvang? Deze samenhang kan ook het gevolg zijn van achtergrondkenmerken van ouders zoals het opleidingsniveau en de herkomst, die zowel van invloed kunnen zijn op de hoogte van het inkomen als op het gebruik van ouderschapsverlof en formele kinderopvang. De volgende paragraaf beschrijft de samenhang tussen inkomen en het opnemen van ouderschapsverlof en paragraaf drie kijkt naar de samenhang met het gebruik van kinderopvang. Voor de samenhang met ouderschapsverlof wordt het persoonlijk bruto inkomen gebruikt. Reden hiervoor is dat ouderschapsverlof door de werknemer zelf opgenomen moet worden en er dus sprake kan zijn van een persoonlijke afweging om al dan niet ouderschapsverlof op te nemen. Omdat bij deze keuze de gezinssituatie ook een rol kan spelen, wordt daarnaast naar de hoogte van het inkomen van de partner gekeken. Voor de samenhang met kinderopvang wordt het besteedbaar inkomen van het huishouden (zie de begrippenlijst voor een toelichting) gebruikt. Hier is voor gekozen omdat verwacht wordt dat de keuze voor kinderopvang meer gezinsgebonden is. Zo wordt bijvoorbeeld de kinderopvangtoeslag berekend op basis van het gezamenlijke inkomen. Zowel bij het gebruik van ouderschapsverlof als bij het gebruik van formele kinderopvang wordt niet alleen naar paren met kinderen maar ook naar alleenstaande ouders gekeken.

Voor de informatie over ouderschapsverlof is de Enquête Beroepsbevolking (EBB) gebruikt. De informatie over kinderopvang is gebaseerd op de module Arbeid en Zorg uit de EBB die in 2005, 2007 en 2009 is gehouden (zie Technische toelichting). Inkomensgegevens komen uit registers. Voor 2009 zijn deze gegevens nog niet beschikbaar. Daarom wordt bij de analyses waarbij naar de samenhang met inkomen wordt gekeken het jaar 2009 buiten beschouwing gelaten. Om voldoende waarnemingen te hebben, worden voor de samenhang tussen het gebruik van ouderschapsverlof en inkomen de jaren 2005–2008 samengevoegd en voor kinderopvang de jaren 2005 en 2007. In de analyses voor ouderschapsverlof zijn alleen de werknemers opgenomen.

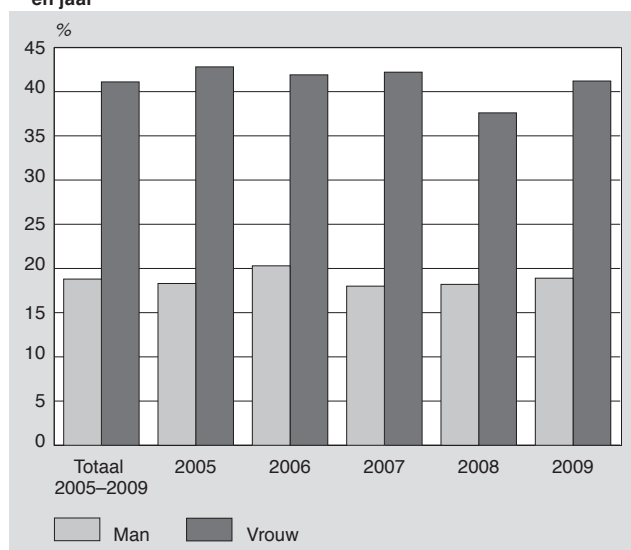
2. Ouderschapsverlof

2.1 Opnemen ouderschapsverlof onder vrouwen gebruikelijker dan onder mannen

Werknemers met kinderen onder de 8 jaar hebben recht op ouderschapsverlof (zie de begrippenlijst voor een toelich-

ting). In 2009 hadden 264 duizend werknemers die minimaal twaalf uur per week werkten daar recht op. Hiervan namen 79 duizend werknemers dit verlof ook daadwerkelijk op (30 procent). Zij namen gemiddeld 10 uur verlof per week op. Het opnemen van ouderschapsverlof is onder vrouwen gebruikelijker dan onder mannen. Van de werkende vrouwen met thuiswonende kinderen onder de 8 jaar hebben er 53 duizend ouderschapsverlof opgenomen (41 procent), van de mannen zijn dat er 26 duizend (19 procent). In de afgelopen jaren was zowel het aantal vrouwen als het aantal mannen dat ouderschapsverlof opneemt vrij stabiel. Wel was in de eerste jaren van deze eeuw sprake van een toename van het aantal vrouwen en mannen dat gebruik maakte van ouderschapsverlof (Beckers en Siermann 2006). De reden dat ouders verlof opnemen is vooral dat zij meer tijd met hun kind kunnen doorbrengen (Van Luijn en Keuzenkamp 2004).

1. Gebruik ouderschapsverlof rechthebbende werknemers (15–64 jaar), die minimaal 12 uur per week werken, naar geslacht en jaar

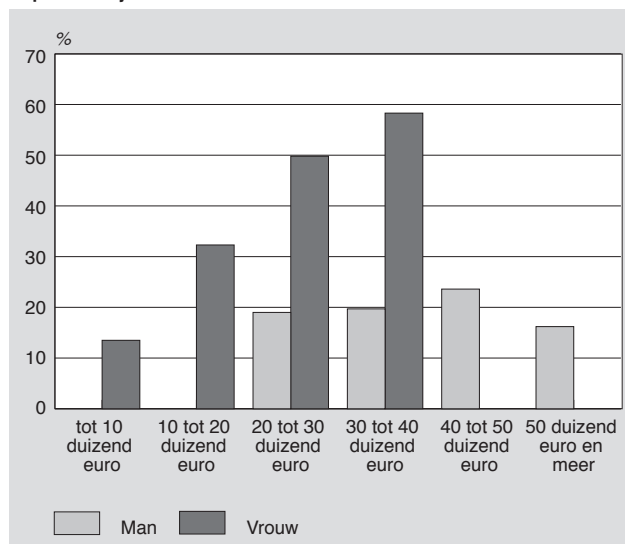

2.2 Samenhang ouderschapsverlof met inkomen, opleidingsniveau, arbeidsduur en sector

Bij het opnemen van ouderschapsverlof speelt niet alleen geslacht een rol, maar zijn ook andere factoren van invloed. Zoals eerder is aangegeven brengt het opnemen van ouderschapsverlof kosten met zich mee. Vandaar dat gekeken is naar de samenhang tussen het opnemen van ouderschapsverlof en het persoonlijk inkomen. In 2008 had bijna de helft van de werknemers met één of meer kinderen van 0 tot 8 jaar in het huishouden een persoonlijk inkomen van 29 duizend euro of minder bruto. Bijna 22 procent had een persoonlijk inkomen van 30 tot 40 duizend euro, 13 procent een persoonlijk inkomen van 40 tot 50 duizend euro en 18 procent een persoonlijk inkomen van meer dan 50 duizend euro. Het persoonlijk inkomen van mannen is gemiddeld hoger dan dat van vrouwen. Zo had driekwart van de mannen met kinderen onder de 8 jaar in 2008 een inkomen van 30 duizend euro of meer, onder vrouwen was dat ongeveer een kwart. Bij mannen is er geen duidelijke lineaire samenhang tussen de hoogte van het inkomen en het opnemen van ouderschapsverlof. Onder vrouwen daar-

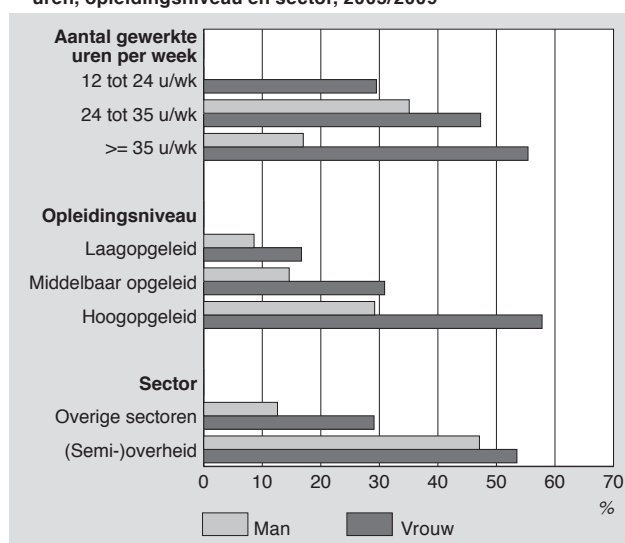
entegen wel. Vrouwen met een hoger inkomen nemen vaker ouderschapsverlof op dan vrouwen met een laag inkomen. Van de vrouwen met een inkomen tussen de 10 en 20 duizend euro neemt 32 procent ouderschapsverlof op, tegen 50 procent van de vrouwen met een inkomen van 20 tot 30 duizend euro.

2. Gebruik ouderschapsverlof rechthebbende werknemers (15–64 jaar), die minimaal 12 uur per week werken, naar persoonlijk bruto inkomen 2005/2008

Nu staat de hoogte van het inkomen niet op zichzelf maar hangt dat onder andere samen met de wekelijkse arbeidsduur en het opleidingsniveau. Personen die meer uren per week werken hebben over het algemeen een hoger inkomen dan personen die minder uren per week werken. Ditzelfde geldt voor personen die hoger opgeleid zijn ten opzichte van personen die lager opgeleid zijn (Moonen, Pleijers en Otten 2011). Wordt gekeken naar de samenhang tussen de wekelijkse arbeidsduur en het opnemen van ouderschapsverlof dan blijkt dat van de vrouwen die meer uren per week

3. Gebruik ouderschapsverlof rechthebbende werknemers (15–64 jaar), die minimaal 12 uur per week werken, naar gewerkte uren, opleidingsniveau en sector, 2005/2009

werken er ook meer ouderschapsverlof opnemen dan van de vrouwen die weinig uren werken. Bij mannen blijkt deze samenhang niet. Mannelijke werknemers die 24 tot 35 uur per week werken, maken juist meer gebruik van ouderschapsverlof dan werknemers die minimaal 35 uur per week werken. Voor zowel mannen als vrouwen geldt dat hoger opgeleiden vaker ouderschapsverlof opnemen dan middelbaar of laagopgeleiden (CBS 2009).

Naast inkomen, arbeidsduur en opleidingsniveau, hangt het opnemen van ouderschapsverlof samen met de sector waarin werknemers werkzaam zijn. Zo ligt het gebruik van ouderschapsverlof bij werknemers bij de (semi-)overheid (openbaar bestuur en onderwijs) en in de zorg veel hoger dan bij werknemers in de marktsectoren. Onder deze marktsectoren vallen bijvoorbeeld landbouw, industrie en handel. Bijna de helft van de mannen die recht hebben op ouderschapsverlof en werkzaam zijn bij de overheid of in de zorg neemt ouderschapsverlof op, tegen een op de acht in de marktsectoren. Binnen de (semi-)overheid en de zorg is het aandeel mannen dat ouderschapsverlof opneemt bovendien bijna even hoog als onder vrouwen, terwijl in de overige sectoren het aandeel vrouwen dat ouderschapsverlof opneemt meer dan twee keer zo hoog is als het aandeel mannen met ouderschapsverlof. Dat het opnemen van ouderschapsverlof zo verschilt per sector kan er mee te maken hebben dat binnen de (semi-)overheid en de zorg ouderschapsverlof vaak (deels) wordt doorbetaald terwijl dat in de marktsectoren minder gebruikelijk is (Laagland 2009).

2.3 Opgenomen ouderschapsverlof laag onder allochtonen en in weinig stedelijke gebieden

Tot slot is onderzocht of de herkomst van werknemers, het aantal thuiswonende kinderen onder de acht en de stedelijkheid van het gebied waarin ze wonen samenhangen met het opnemen van ouderschapsverlof. Niet-westers allochtone werknemers maken minder gebruik van ouderschaps-

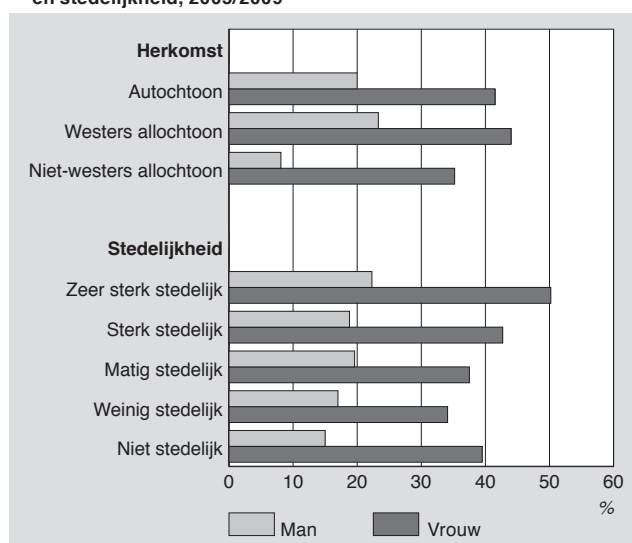
verlof dan autochtone. Vooral onder niet-westers allochtone mannen is het gebruik van ouderschapsverlof laag: slechts 8 procent heeft het afgelopen jaar ouderschapsverlof opgenomen. Mannen met twee of meer thuiswonende kinderen maken iets minder gebruik van ouderschapsverlof dan mannen met één kind onder de 8 jaar. Ook vrouwen met drie of meer kinderen nemen iets minder ouderschapsverlof op dan vrouwen met één kind. Daarnaast maken er in de niet en weinig stedelijke gebieden over het algemeen iets minder werkenden gebruik van ouderschapsverlof dan in de sterk en zeer sterk stedelijke gebieden. Dit verschil is echter gering.

2.4. Achtergrondkenmerken verklaren deels samenhang inkomen en ouderschapsverlof

In figuren 1 t/m 4 zijn de verschillende kenmerken afzonderlijk bekeken. Bepaalde kenmerken hangen echter met elkaar samen. Zo zijn niet-westerse allochtonen over het algemeen lager opgeleid dan autochtonen en maken laagopgeleiden minder gebruik van ouderschapsverlof (Laagland 2009). Om hier en met andere kenmerken rekening te kunnen houden zijn multivariate logistische regressie analyses uitgevoerd. De uitkomsten voor mannen staan in de bijlage in Tabel 1 en die voor vrouwen in Tabel 2. In deze tabellen zijn vier opeenvolgende modellen weergegeven. In het eerste model zijn verschillende achtergrondkenmerken opgenomen, namelijk leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, stedelijkheid, aantal thuiswonende kinderen onder de 8 jaar en de leeftijd van het jongste kind. Daarnaast is in dit model ook het jaar van enquêteren opgenomen. Omdat van de sector waarin de respondent werkzaam is en de arbeidsduur verondersteld zou kunnen worden dat ze interveniërende variabelen zijn tussen de achtergrondvariabelen uit het eerste model en ouderschapsverlof (de doelvariabele), worden deze in het tweede model toegevoegd. Vervolgens wordt in het derde model ook het bruto persoonlijk inkomen toegevoegd; van inkomen zou namelijk verondersteld kunnen worden dat het een interveniërende variabele is tussen de variabelen uit model 2 en ouderschapsverlof. Tot slot worden in het vierde model de arbeidsduur en het persoonlijk bruto inkomen van de partner toegevoegd. Deze kenmerken van de partner hangen samen met dezelfde kenmerken van de respondent. Ze worden pas als laatste aan het model toegevoegd, omdat – als niet gecontroleerd wordt voor de kenmerken van de respondent – de samenhang van de partnerkenmerken, gedeeltelijk een gevolg is van de respondentkenmerken.

Uit de multivariate analyses blijkt bij mannen een samenhang tussen de hoogte van het inkomen en het opnemen van ouderschapsverlof, maar deze samenhang is niet helemaal lineair: het gebruik van ouderschapsverlof is het hoogst onder mannen met een inkomen tussen de 20 en 30 duizend euro, iets lager onder mannen die een inkomenscategorie hoger of lager zitten en het laagst onder mannen met een inkomen boven de 50 duizend euro. Er blijkt bij mannen in de multivariate analyse dus enigszins sprake te zijn van een negatieve samenhang tussen de hoogte van het inkomen en het gebruik van ouderschapsverlof. Bij vrouwen is in het multivariate model nauwelijks een samenhang tussen de hoogte van het inkomen en het opnemen

4. Gebruik ouderschapsverlof rechthebbende werknemers (15–64 jaar), die minimaal 12 uur per week werken, naar herkomst en stedelijkheid, 2005/2009

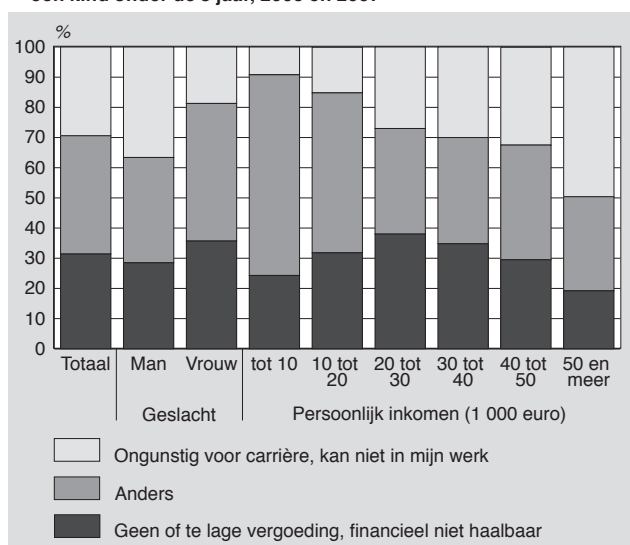
van ouderschapsverlof. Alleen degenen met een inkomen onder de 10 duizend euro maken minder gebruik van ouderschapsverlof dan de andere inkomenscategorieën. Zoals eerder bleek uit de bivariate analyses is er een samenhang van opleidingsniveau en arbeidsduur met het opnemen van ouderschapsverlof. Ook als wordt gecontroleerd voor de verschillende achtergrondkenmerken is sprake van een samenhang. Wel is bij mannen de samenhang van arbeidsduur met ouderschapsverlof in het multivariate model zwakker – en na controle voor kenmerken van de partner afwezig – en bij vrouwen de samenhang van het opleidingsniveau met ouderschapsverlof iets zwakker dan biviaat. Het opnemen van ouderschapsverlof hangt bij mannen ook samen met de hoogte van het inkomen en de arbeidsduur van de partner. Mannen met een partner die niet werkt of een klein baantje heeft, nemen minder vaak ouderschapsverlof op dan mannen met een partner die voltijd werkt. Ditzelfde geldt voor mannen met een partner die geen of een laag persoonlijk inkomen heeft. Bij vrouwen speelt de arbeidsduur van de partner nauwelijks een rol. Wel is er enigszins een positieve samenhang van de hoogte van het inkomen van de partner met het gebruik van ouderschapsverlof.

Tot slot komt uit de analyses ook naar voren dat bij vrouwen de verschillen tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen als het gaat om het opnemen van ouderschapsverlof worden verklaard door de achtergrondkenmerken uit het multivariate model. Bij mannen is dat echter niet het geval, daar blijft ook na controle voor de verschillende achtergrondkenmerken sprake van een verschil tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen.

2.5. Carrière en lage vergoeding belangrijke redenen voor geen ouderschapsverlof

Aan werknemers die recht hebben op ouderschapsverlof en dat nog niet hebben opgenomen, is gevraagd of ze daar wel behoefte aan hebben. Iets meer dan 13 procent gaf aan dat ze wel behoefte hebben aan ouderschapsverlof. Werknemers met een hoger inkomen geven iets vaker aan dat ze

5. Reden om geen ouderschapsverlof op te nemen, werknemers (15–64 jaar) die minimaal 12 uur per week werken met minimaal één kind onder de 8 jaar, 2005 en 2007

daar wel behoefte aan hebben dan werknemers met een lager inkomen. Als werknemers aangaven daar wel behoefte aan te hebben, is gevraagd waarom ze geen gebruik hebben gemaakt van het recht op ouderschapsverlof. Ruim drie van de tien werknemers geven aan dat het financieel niet haalbaar was voor hen om ouderschapsverlof op te nemen. Bijvoorbeeld omdat de werkgever niet meebetaalt aan het ouderschapsverlof. Meer vrouwen dan mannen noemen dit als reden (36 tegen 29 procent). Werknemers met een inkomen van 50 duizend euro of meer geven dit het minst vaak als reden.

Verder geven bijna drie van de tien werknemers aan dat het ongunstig voor hun carrière is om ouderschapsverlof op te nemen of dat het niet in hun werk mogelijk is. Mannen geven dit argument bijna twee keer zo vaak als vrouwen (37 tegen 19 procent). Van de werknemers met een inkomen van boven de 50 duizend euro neemt bijna de helft om deze reden geen ouderschapsverlof op. Van degenen met een inkomen tussen de 10 en 20 duizend euro geeft slechts 15 procent aan dat het opnemen van ouderschapsverlof ongunstig is voor de carrière of niet mogelijk is.

3. Formele kinderopvang

3.1 Een derde van huishoudens met kinderen onder de 13 jaar maakt gebruik van formele kinderopvang

Kinderopvang is bedoeld voor kinderen vanaf 0 jaar tot en met de basisschoolleeftijd. Vandaar dat voor het gebruik van kinderopvang in dit artikel wordt gekeken naar huishoudens met kinderen onder de dertien jaar, van wie ten minste een van de ouders minimaal 12 uur per week een betaalde baan had. In 2009 maakten 446 duizend huishoudens (33 procent) gebruik van formele kinderopvang. Onder formele kinderopvang valt opvang door een kinderdagverblijf, een instelling voor buitenschoolse opvang of een gastouder. Sinds 2005 is dit gebruik fors toegenomen, wat te maken heeft met de invoering van de Wet Kinderopvang (Berden en Kok 2009). Toen waren er 283 duizend huishoudens die een of meer kinderen naar de formele opvang brachten. Bijna de helft (44 procent) van de huishoudens die gebruik maken van formele opvang doet dat voor 2 dagen per week.

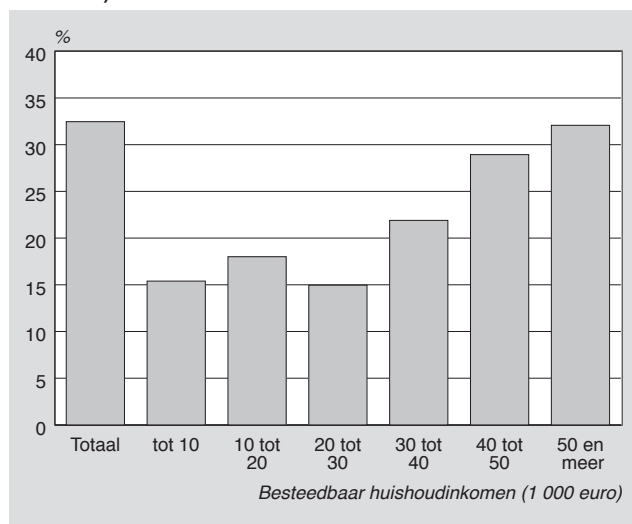
3.2 Samenhang gebruik formele kinderopvang met opleidingsniveau, arbeidsverdeling en inkomen

Ongeveer een kwart van de huishoudens met kinderen jonger dan 13 jaar had in 2007 een besteedbaar inkomen van minder dan 30 duizend euro. Van de overige huishoudens met kinderen jonger dan 13 jaar had 32 procent een besteedbaar inkomen van 30 tot 40 duizend euro, 19 procent een besteedbaar inkomen van 40 tot 50 duizend euro en 22 procent een besteedbaar inkomen van meer dan 50 duizend euro. Het besteedbaar inkomen van eenouderhuishoudens is over het algemeen lager dan dat van tweouderhuishoudens.

Huishoudens met een laag besteedbaar inkomen maken minder vaak gebruik van formele opvang dan huishoudens

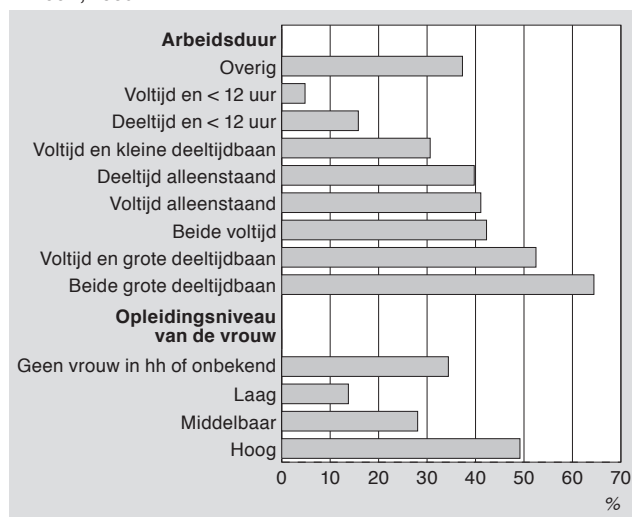
waarvan het inkomen boven de 50 duizend euro per jaar ligt. Zie ook Bos en Huynen (2010) en Portegijs, Cloin, Ooms en Eggink (2006). Zo maakt 18 procent van de huishoudens met een inkomen tussen de 10 en 20 duizend euro gebruik van formele opvang tegen 32 procent van de huishoudens met een inkomen van 50 duizend euro of meer.

6. Gebruik formele kinderopvang naar inkomen, huishoudens met kinderen jonger dan 13 jaar, waar ten minste één van de ouders 12 uur of meer per week betaald werk heeft, 2009 (inkomen 2005 en 2007)

Het opleidingsniveau van de moeder hangt zeer sterk samen met het gebruik van formele opvang. Middelbaar opgeleide moeders maken twee keer zo vaak gebruik van formele opvang als laagopgeleide moeders (28 tegen 14 procent). Hoogopgeleide moeders maken met 49 procent het meest gebruik van formele opvang. Ook de arbeidsparticipatie van het paar speelt een grote rol. Het gebruik van formele opvang is met 64 procent het grootst als beide partners in een grote deeltijdbaan (20 tot 35 uur per week) werken. Werken beide partners voltijd (35 uur per week of meer) dan maakt een veel kleiner deel van de huis-

7. Gebruik formele kinderopvang naar arbeidsduur en opleidingsniveau, huishoudens met kinderen jonger dan 13 jaar, waar ten minste één van de ouders 12 uur of meer per week betaald werk heeft, 2009

houdens gebruik van formele opvang, namelijk 42 procent. Huishoudens waarvan een partner voltijd werkt en de ander in een grote deeltijdbaan zitten daar met 53 procent tussenin. Verder maken vier van de tien alleenstaande ouders gebruik van formele opvang, ongeacht of ze voltijd of deeltijd werken.

Omdat het opleidingsniveau, de arbeidsverdeling van het paar en het besteedbaar inkomen met elkaar samenhangen is een multivariate logistische regressie analyse uitgevoerd waarvoor met deze kenmerken en een aantal achtergrondkenmerken rekening wordt gehouden. De uitkomsten hiervan staan in de bijlage in Tabel 3. Voor deze analyse zijn drie opeenvolgende modellen gebruikt. In het eerste model zijn weer verschillende achtergrondkenmerken opgenomen, namelijk leeftijd, herkomst, stedelijkheid, opleidingsniveau, aantal kinderen onder de 13 jaar en de leeftijd van het jongste kind. En ook is het jaar van enquêteren toegevoegd. In het tweede model is de arbeidsduur van beide ouders toegevoegd en in het derde model tot slot ook het besteedbaar inkomen.

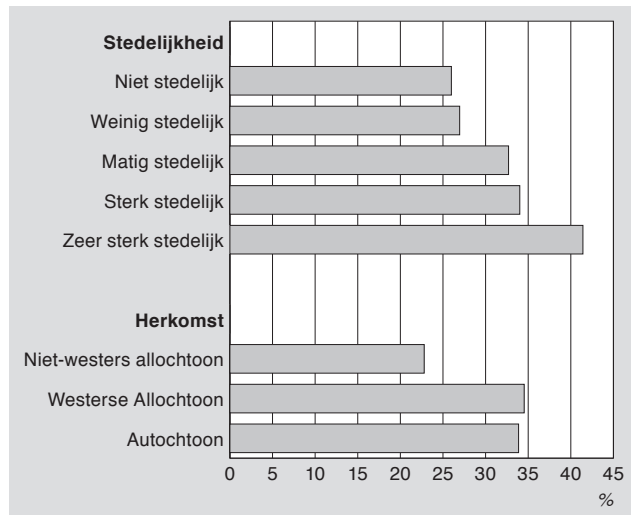
Net als uit de bivariate analyse blijkt uit het multivariate model dat de huishoudens met een besteedbaar inkomen boven de 40 duizend euro meer gebruik maken van formele opvang dan huishoudens met een lager inkomen. Bovendien is het gebruik van formele opvang door huishoudens met een inkomen van 10 tot 20 duizend euro nu niet meer hoger dan dat van huishoudens met 30 tot 40 duizend euro. Kijken we naar de arbeidsdeelname van het paar dan blijkt het verschil tussen paren waarvan beide ouders minimaal een grote deeltijdbaan hebben en paren waarvan een van beide ouders niet of in een kleine deeltijdbaan werkt in het multivariate model kleiner te zijn. Het verschil tussen alleenstaande ouders en paren is juist groter: alleenstaande ouders maken duidelijk meer dan paren gebruik van formele opvang als rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken. In figuur 7 wordt het verschil tussen alleenstaande ouders en paren gecamoufleerd doordat de kinderen in eenouderhuishoudens gemiddeld ouder zijn en huishoudens met oudere kinderen minder gebruik maken van formele kinderopvang. Als hiermee rekening wordt gehouden, maken alleenstaande ouders meer gebruik van kinderopvang dan paren. Tot slot is het gebruik van formele opvang hoger naarmate het opleidingsniveau hoger is, maar deze samenhang is minder sterk als rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken.

3.3 Vooral huishoudens in stedelijke gebieden en met jonge kinderen maken gebruik van kinderopvang

Niet-westerse allochtonen maken minder gebruik van formele opvang dan autochtonen (23 versus 34 procent). Dit komt door de lagere arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen en hun lagere inkomen. Als hiermee rekening wordt gehouden dan maken allochtonen iets meer gebruik van formele opvang dan autochtonen. Verder maken huishoudens in de meer stedelijke gebieden meer gebruik van formele opvang dan de huishoudens in de minder stedelijke gebieden. Dit heeft er onder andere mee te maken dat in de meer stedelijke gebieden ook meer opvang voor handen is en dat de afstand naar de opvang daarmee beperkt is (Baydar, Melser en Zuurmond 2009). In zeer sterk stedelijke

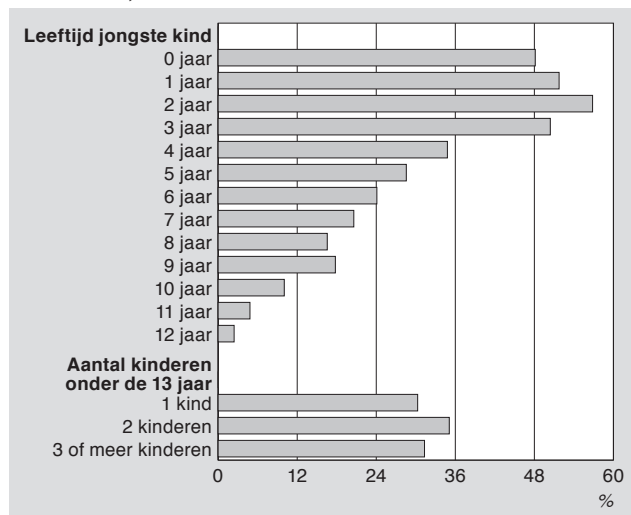
gemeentes wordt anderhalf keer zo veel gebruik gemaakt van formele opvang als in niet stedelijke gebieden (41 versus 26 procent). Deze samenhang bestaat ook als rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken, maar is dan wel minder sterk.

8. Gebruik formele kinderopvang naar herkomst en stedelijkheid, huishoudens met kinderen jonger dan 13 jaar, waar ten minste één van de ouders 12 uur of meer per week betaald werk heeft, 2009

Bijna de helft van de huishoudens waarvan het jongste kind onder de vier is maakt gebruik van formele opvang. Is de jongste vier dan is dat nog maar eenderde. Naarmate het jongste kind ouder is, is het gebruik van formele opvang lager. Van de huishoudens waarin het jongste kind twaalf is, maakt nog maar 2 procent gebruik van formele opvang. Verder maken huishoudens met een of twee kinderen iets vaker gebruik van formele opvang dan huishoudens met drie of meer kinderen onder de dertien. In deze wat grotere huishoudens is de ene ouder bijvoorbeeld thuis wanneer de ander werkt.

9. Gebruik formele kinderopvang naar aantal kinderen en leeftijd jongste kind, huishoudens met kinderen jonger dan 13 jaar, waar ten minste één van de ouders 12 uur of meer per week betaald werk heeft, 2009

4. Conclusie

Om arbeid en zorg te kunnen combineren hebben ouders twee belangrijke hulpmiddelen, namelijk ouderschapsverlof en kinderopvang. In dit artikel stond de vraag centraal of het gebruik maken van deze hulpmiddelen samenhangt met de hoogte van het inkomen. Gebleken is dat vrouwen met een hoger inkomen meer gebruik maken van ouderschapsverlof dan vrouwen met een laag inkomen, maar dat deze samenhang grotendeels wordt verklaard door andere kenmerken, zoals de arbeidsduur en het opleidingsniveau. Vrouwen met een hoger inkomen hebben namelijk een hogere arbeidsduur en een hoger opleidingsniveau en vrouwen met een hogere arbeidsduur en een hoger opleidingsniveau maken meer gebruik van kinderopvang. Als hiermee rekening wordt gehouden is er nauwelijks een verschil tussen vrouwen in de verschillende inkomenscategorïen. Bij mannen blijkt er enigszins een negatieve samenhang te zijn tussen de hoogte van het inkomen en het opnemen van ouderschapsverlof. En ook bij mannen spelen bij de keuze voor het opnemen van ouderschapsverlof achtergrondkenmerken zoals het opleidingsniveau een rol. Daarnaast zijn bij mannen de hoogte van het inkomen en de arbeidsduur van de partner van belang; mannen van wie de partner meer uren werkt of een hoger inkomen heeft, maken vaker gebruik van ouderschapsverlof. Verder is gebleken dat huishoudens met een hoger inkomen meer gebruik maken van formele kinderopvang dan huishoudens met een laag inkomen. Dit geldt ook in de multivariate analyse. Het is onbekend of huishoudens met hogere inkomens meer gebruik maken van kinderopvang omdat zij de kinderopvang makkelijker kunnen betalen of dat zij juist door kinderopvang te gebruiken meer uren kunnen werken en daardoor meer geld verdienen.

Op basis van dit onderzoek mag geconcludeerd worden dat bij het gebruik maken van ouderschapsverlof en kinderopvang inkomen wel een rol speelt, maar dat die beperkt is en dat de keuze voor deze hulpmiddelen meer samenhangt met andere achtergrondkenmerken, zoals het opleidingsniveau.

Technische toelichting

De gegevens in dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB) waaraan inkomensgegevens uit registers zijn gekoppeld. De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

In 2005, 2007 en 2009 is de module Arbeid en Zorg in de EBB opgenomen. Deze module gaat over de combinatie van betaald werk met de zorg voor kinderen of de zorg voor ernstig zieke of hulpbehoevende familieleden.

In dit artikel zijn verschillende uitsplitsingen naar verschillende achtergrondkenmerken opgenomen. Daarnaast zijn ook (logistische) regressie analyses uitgevoerd. Hierbij wordt rekening gehouden met verschillende achtergrondkenmerken. Bij de logistische regressie-analyses geeft de

odds ratio de samenhang weer. Een odds ratio kleiner dan 1 betekent een negatieve samenhang tussen een kenmerk en het gebruik van ouderschapsverlof/kinderopvang, terwijl een odds ratio groter dan 1 een positieve samenhang impliceert. Bij deze analyse moet ook een referentie-categorie worden gekozen. Voor veel achtergrondkenmerken is daarvoor de grootste groep gekozen.

Gebruikte begrippen

Besteedbaar inkomen

Het besteedbaar inkomen is het nettobedrag dat een huishouden op jaarbasis te besteden heeft. Dit bestaat in grote lijnen uit het bruto-inkomen verminderd met afgedragen premies en belastingen.

Voor werknemers en uitkerings- en pensioenontvangers is een grove schatting van het netto jaarinkomen dertien keer het ontvangen nettomaandbedrag (twaalf maanden plus één maand vakantiegeld). Voor zelfstandigen bestaat het nettojaarinkomen uit de winst na belasting. Het huishoudensinkomen is het jaarinkomen van alle leden opgeteld. Hieraan moet eventueel ontvangen huurtoeslag, kinderbijslag, kindgebonden budget en tegemoetkoming studiekosten nog toegevoegd worden.

Deze schatting houdt nog geen rekening met allerlei kleinere en grotere posten die het besteedbaar inkomen beïnvloeden. Om het huishoudensinkomen nog nauwkeuriger te bepalen moeten de netto inkomsten uit vermogen (het saldo van ontvangen en betaalde rente, dividend etc.) en de netto ontvangen partneralimentatie meegeteld worden, terwijl betaalde partneralimentatie en de ziektekostenpremie betaald aan verzekeraars nog moet worden afgetrokken.

Ouderschapsverlof

Verlofregeling voor ouders die ervoor moet zorgen dat werknemers werk en opvoeding zo goed mogelijk kunnen combineren. Vanaf 1 januari 2009 hebben werknemers met minimaal één kind onder de 8 die minimaal een jaar bij hun huidige werkgever in dienst zijn en hun recht op ouderschapsverlof nog niet volledig hebben gebruikt recht op 26 weken ouderschapsverlof; voor die datum was dat 13 weken. Dat houdt in dat iemand die 40 uur per week werkt, 520 uur (40 × 13) verlof op mag nemen. In principe mag de werknemer ten hoogste de helft van de werktijd per week, gespreid over twaalf maanden (voor 1 januari 2009 6 maanden) opnemen. In overleg met de werkgever kunnen werknemers het ouderschapsverlof ook op een andere manier opnemen, zoals het verlof over een langere periode dan twaalf (voorheen zes) maanden uitsmeren, meer uren verlof per week opnemen of het verlof opsplitsen in maximaal zes (voorheen drie) gedeelten die elk minimaal een maand duren. Rijksoverheid (2010). Wet arbeid en zorg.

In dit artikel gaat het om het aantal werknemers dat in het jaar voorafgaand aan de enquête ouderschapsverlof heeft opgenomen. Dit kunnen zowel personen zijn, die het

ouderschapsverlof in het afgelopen jaar volledig hebben gebruikt, als personen die op het moment van enquêteren van ouderschapsverlof gebruik maken. Het gaat om welk aandeel van de mensen dat recht op ouderschapsverlof heeft hier ook daadwerkelijk gebruik van maakt. Deze informatie wordt vervolgens uitgesplitst naar achtergrondkenmerken.

Persoonlijk inkomen

Dit omvat de volgende bestanddelen van het bruto-inkomen van een persoon: inkomen uit arbeid, inkomen uit eigen onderneming, uitkering inkomensverzekeringen en uitkering sociale voorzieningen. Bij de bepaling van het persoonlijk inkomen zijn de volgende inkomensbestanddelen van het bruto-inkomen buiten beschouwing gebleven: inkomen uit vermogen, kinderbijslag en ontvangen gebonden overdrachten zoals huursubsidie.

Totaal huishoudens met formele kinderopvang

Totaal aantal huishoudens met kinderen jonger dan 13 jaar dat gebruik maakt van formele kinderopvang. Het gaat hier om huishoudens waar ten minste één van de ouders 12 uur of meer per week betaald werk heeft. Onder formele opvang valt opvang door een kinderdagverblijf, een instelling voor buitenschoolse opvang of een gastouder.

Literatuur

Baydar, O., C. Melsers en M. Zuurmond (2009, 14 december). Kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang dichtstbij in grote steden. *CBS Webmagazine*.

Beckers, I. en C. Siermann (2006). Ouderschapsverlof. *Sociaaleconomische trends*, 2006(1): 15–19.

Berden, C. en L. Kok (2009). *Participatie-effect kinderopvangtoeslag*. Amsterdam, SEO.

CBS (2009, 12 januari). Hoogopgeleide moeders maken meer gebruik van kinderopvang dan laagopgeleide moeders. *CBS Webmagazine*.

Eurostat (2009). Reconciliation between work, private and family life in the European Union. Luxemburg, Eurostat.

Bos, W. en B. Huynen (2010). Gebruik en kosten van kinderopvang, 2006–2008 *Sociaaleconomische Trends*, 2010(3): 25–32.

Korvorst, M. en T. Traag (2010). De verdeling van arbeid en zorg tussen vaders en moeders. *Bevolkingstrends*, 2010(2): 50–54.

Laagland, M. (2009). Ouderschapsverlof. Een onderzoek naar het gebruik van ouderschapsverlof aan de hand van arbeidsverdeling en rolverdeling van ouders (master scriptie). Rotterdam: Erasmus universiteit.

Moonen, L., A. Pleijers en F. Otten (2011). Inkomens en positie op de arbeidsmarkt. *Sociaaleconomische Trends*, 2011(1): 7–14.

Portegijs, W., M. Cloin, I. Ooms en E. Eggink (2006). *Hoe het werkt met kinderen. Moeders over kinderopvang en werk*. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.

Rijksoverheid (2010). Wet arbeid en zorg.

Rijksoverheid (2010). Wet kinderopvang.

Taskforce DeeltijdPlus (2010). *De discussie voorbij*. Eindrapport Taskforce DeeltijdPlus. Amsterdam, Spinhex & Industrie Drukkerij.

Van Luijn, H. en S. Keuzenkamp (2004). *Werkt verlof? Het gebruik van regelingen voor verlof en aanpassing van de arbeidsduur*. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bijlage

Tabel 1
Gebruik ouderschapsverlof in afgelopen jaar naar achtergrondkenmerken, mannelijke werknemers met 1 of meer kinderen jonger dan 8 jaar die ten minste 12 uur of meer per week betaald werk hebben, 2005/2008

	Model 1 odds ratio	Model 2 odds ratio	Model 3 odds ratio	Model 4 odds ratio
Herkomst				
Autochtoon	ref.	ref.	ref.	ref.
Westers allochtoon	1,20	1,16	1,14	1,16
Niet-westers allochtoon	0,48*	0,51*	0,47*	0,59*
Stedelijkheid woongemeente				
Zeer sterk stedelijk	1,17	1,03	1,08	0,95
Sterk stedelijk	0,92	0,88	0,89	0,86
Matig stedelijk	ref.	ref.	ref.	ref.
Weinig stedelijk	0,95	1,00	0,98	1,01
Niet stedelijk	0,84	0,87	0,83	0,87
Jaar				
2005	ref.	ref.	ref.	ref.
2006	1,14	1,11	1,15	1,10
2007	0,92	0,93	0,98	0,89
2008	0,96	0,96	1,03	0,88
Aantal kinderen onder de 8 jaar				
1 kind	ref.	ref.	ref.	ref.
2 kinderen	0,78*	0,74*	0,76*	0,85*
3 of meer kinderen	0,94	0,89	0,94	1,26
Leeftijd jongste kind				
0 jaar	ref.	ref.	ref.	ref.
1 jaar	0,72*	0,71*	0,71*	0,76*
2 jaar	0,40*	0,39*	0,39*	0,43*
3 jaar	0,42*	0,43*	0,44*	0,51*
4 jaar	0,31*	0,30*	0,31*	0,35*
5 jaar	0,25*	0,24*	0,25*	0,30*
6 jaar	0,09*	0,09*	0,09*	0,11*
7 jaar	0,07*	0,07*	0,07*	0,09*
Leeftijd				
15 tot 30 jaar	0,53*	0,48*	0,41*	0,46*
30 tot 35 jaar	0,80*	0,81*	0,76*	0,78*
35 tot 40 jaar	ref.	ref.	ref.	ref.
40 tot 65 jaar	0,87	0,77*	0,81*	0,81*
Opleidingsniveau				
Laag	0,54*	0,64*	0,59*	0,65*
Middelbaar	ref.	ref.	ref.	ref.
Hoog	2,13*	1,66*	2,11*	1,90*
Sector				
Overige sectoren		ref.	ref.	ref.
(Semi-)overheid		4,31*	3,92*	3,75*
Arbeidsduur				
12 tot 24 uur per week				
24 tot 35 uur per week		1,50*	1,24*	1,00
35 uur per week of meer		ref.	ref.	ref.
Persoonlijk inkomen				
tot 10 000 euro				
10 000 tot 20 000 euro			0,68	0,64
20 000 tot 30 000 euro			1,35*	1,32*
30 000 tot 40 000 euro			ref.	ref.
40 000 tot 50 000 euro			0,92	0,89
50 000 euro en meer			0,55*	0,51*
Arbeidsduur partner				
Geen partner				
Geen werk				0,53*
Minder dan 12 uur per week				0,32*
12 tot 24 uur per week				0,88
24 tot 35 uur per week				0,87
35 uur per week of meer				ref.
Persoonlijk inkomen partner				
Geen inkomen				0,26*
tot 10 000 euro				0,44*
10 000 tot 20 000 euro				0,55*
20 000 tot 30 000 euro				0,72*
30 000 tot 40 000 euro				ref.
40 000 tot 50 000 euro				1,43*
50 000 euro en meer				0,96
n (ongewogen)	20 869	20 869	20 869	20 869
Pseudo R kwadraat (Nagelkerke)	0,10	0,16	0,17	0,20

* = p <,05, tweezijdige toets.

Tabel 2

Gebruik ouderschapsverlof in afgelopen jaar naar achtergrondkenmerken, vrouwelijke werknemers met 1 of meer kinderen jonger dan 8 jaar die ten minste 12 uur of meer per week betaald werk hebben, 2005/2008

	Model 1 odds ratio	Model 2 odds ratio	Model 3 odds ratio	Model 4 odds ratio
Herkomst				
Autochtoon	ref.	ref.	ref.	ref.
Westers allochtoon	1,04	1,07	1,07	1,07
Niet-westers allochtoon	1,07	0,97	0,96	1,02
Stedelijkheid woongemeente				
Zeer sterk stedelijk	1,34*	1,22*	1,23*	1,24*
Sterk stedelijk	1,11	1,07	1,07	1,08
Matig stedelijk	ref.	ref.	ref.	ref.
Weinig stedelijk	1,03	1,03	1,03	1,04
Niet stedelijk	1,25*	1,27*	1,28*	1,32*
Jaar				
2005	ref.	ref.	ref.	ref.
2006	0,99	0,99	0,99	0,98
2007	1,00	1,00	1,00	0,98
2008	0,81*	0,79*	0,78*	0,75*
Aantal kinderen onder de 8 jaar				
1 kind	ref.	ref.	ref.	ref.
2 kinderen	1,06	1,14*	1,16*	1,15*
3 of meer kinderen	1,07	1,16	1,19	1,17
Leeftijd jongste kind				
0 jaar	ref.	ref.	ref.	ref.
1 jaar	0,71*	0,76*	0,77*	0,77*
2 jaar	0,22*	0,23*	0,23*	0,23*
3 jaar	0,19*	0,20*	0,20*	0,21*
4 jaar	0,19*	0,21*	0,21*	0,22*
5 jaar	0,08*	0,09*	0,09*	0,09*
6 jaar	0,07*	0,08*	0,08*	0,08*
7 jaar	0,06*	0,06*	0,06*	0,06*
Leeftijd				
15 tot 30 jaar	0,73*	0,69*	0,71*	0,73*
30 tot 35 jaar	0,96	0,96	0,96	0,97
35 tot 40 jaar	ref.	ref.	ref.	ref.
40 tot 65 jaar	1,05	1,00	1,00	1,01
Opleidingsniveau				
Laag	0,57*	0,68*	0,73*	0,75*
Middelbaar	ref.	ref.	ref.	ref.
Hoog	2,24*	1,78*	1,72*	1,66*
Sector				
Overige sectoren (Semi-)overheid		ref. 2,36*	ref. 2,28*	ref. 2,33*
Arbeidsduur				
12 tot 24 uur per week		0,45*	0,49*	0,45*
24 tot 35 uur per week		0,67*	0,66*	0,62*
35 uur per week of meer		ref.	ref.	ref.
Persoonlijk inkomen				
tot 10 000 euro			0,52*	0,53*
10 000 tot 20 000 euro			0,87	0,88
20 000 tot 30 000 euro			0,99	1,00
30 000 tot 40 000 euro			ref.	ref.
40 000 tot 50 000 euro			1,00	0,98
50 000 euro en meer			0,79	0,78
Arbeidsduur partner				
Geen partner				0,89
Geen werk				0,75
Minder dan 12 uur per week				0,71
12 tot 24 uur per week				1,20
24 tot 35 uur per week				1,00
35 uur per week of meer				ref.
Persoonlijk inkomen partner				
Geen inkomen				.
tot 10 000 euro				.
10 000 tot 20 000 euro				1,00
20 000 tot 30 000 euro				0,99
30 000 tot 40 000 euro				ref.
40 000 tot 50 000 euro				1,19*
50 000 euro en meer				1,20*
n (ongewogen)	15 853	15 853	15 853	15 853
Pseudo R kwadraat (Nagelkerke)	0,18	0,21	0,22	0,22

* = p <,05, tweezijdige toets.

Tabel 3
Gebruik formele kinderopvang naar achtergrondkenmerken, huishoudens met 1 of meer kinderen jonger dan 13 jaar, waar ten minste één van de ouders 12 uur of meer per week betaald werk heeft, 2005 en 2007

	Model odds ratio	Model 2 odds ratio	Model 3 odds ratio
Herkomst			
Autochtoon	ref.	ref.	ref.
Westers allochtoon	0,94	1,06	1,09
Niet-westers allochtoon	0,91	1,20*	1,27*
Stedelijkheid woongemeente			
Zeer sterk stedelijk	1,85*	1,76*	1,75*
Sterk stedelijk	1,23*	1,23*	1,23*
Matig stedelijk	ref.	ref.	ref.
Weinig stedelijk	0,89	0,93	0,94
Niet stedelijk	0,73*	0,75*	0,79*
Jaar			
2005	ref.	ref.	ref.
2007	1,47*	1,39*	1,29*
Aantal kinderen onder 13 jaar			
1 kind	ref.	ref.	ref.
2 kinderen	0,77*	0,96	0,94
3 of meer kinderen	0,34*	0,56*	0,52*
Leeftijd jongste kind			
0 jaar	ref.	ref.	ref.
1 jaar	0,98	1,01	1,00
2 jaar	0,97	1,03	1,03
3 jaar	0,86	0,91	0,92
4 jaar	0,38*	0,34*	0,34*
5 jaar	0,28*	0,24*	0,24*
6 jaar	0,26*	0,22*	0,21*
7 jaar	0,19*	0,16*	0,15*
8 jaar	0,12*	0,10*	0,09*
9 jaar	0,11*	0,09*	0,08*
10 jaar	0,05*	0,04*	0,03*
11 jaar	0,03*	0,02*	0,02*
12 jaar	0,01*	0,01*	0,01*
Leeftijd			
15 tot 30 jaar	0,41*	0,39*	0,47*
30 tot 35 jaar	0,68*	0,58*	0,65*
35 tot 40 jaar	0,89	0,79*	0,83*
40 tot 65 jaar	ref.	ref.	ref.
Opleidingsniveau			
Laag	0,50*	0,65*	0,70*
Middelbaar	ref.	ref.	ref.
Hoog	2,51*	2,04*	1,79*
Arbeidsdeelname ouders			
Beide voltijd		1,36*	1,25*
Voltijd en grote deeltijdbaan		2,14*	2,01*
Voltijd en kleine deeltijdbaan		ref.	ref.
Voltijd en < 12 uur		0,09*	0,10*
Beide grote deeltijdbaan		2,42*	2,39*
Deeltijd en < 12 uur		0,23*	0,29*
Overig		0,89	0,97
Voltijd alleenstaand		3,77*	5,58*
Deeltijd alleenstaand		2,74*	4,64*
Besteedbaar inkomen			
tot 10 000 euro			0,37*
10 000 tot 20 000 euro			0,57*
20 000 tot 30 000 euro			0,73*
30 000 tot 40 000 euro			ref.
40 000 tot 50 000 euro			1,41*
50 000 euro en meer			1,58*
n (ongewogen)	18 043	18 043	18 043
Pseudo R kwadraat (Nagelkerke)	0,31	0,45	0,46

* = p < .05, tweezijdige toets.